

วารสาร

ISSN 0857-2038

มหาวิทยาลัยศิลปากร

อักษรศาสตร์

ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 (ม.ย.-พ.ย. 46)

ราคา 60 บาท

วัตถุประสงค์

- เพื่อเผยแพร่วิชาการด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์
- ผลงานวิชาการ การค้นคว้าวิจัย ในคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และบุคคลทั่วไป

เจ้าของและสำนักงาน

คณะอักษรศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

จังหวัดนครปฐม 73000 โทรศัพท์ (034) 255-096, 255-097

โทรสาร (034) 255-794

ที่ปรึกษา

คณบดีคณะอักษรศาสตร์, อนุมัติร สอดสุข, พรเพ็ญ อันตระกูล, อุดม อรุณรัตน์,
วินัย พงศ์ศรีเพียร, วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, พุทธชาติ โปธิบาล, เจตนา นาควัชร

บรรณาธิการ

บุญส่ง ชัยสิงห์กานนท์ cboonson@su.ac.th: osirispower@yahoo.com:
hades3000@hotmail.com: mythos3000@lycos.com

กองบรรณาธิการ

โกวิท แก้วสุวรรณ, ชาญณรงค์ บุญหนุน, สมปรารถนา รัตนกุล, สราวุธ ตันณีกุล,
นัตยา อยู่คง, รุ่งทิวา ชลิมเงิน

ปก

สราวุธ ตันณีกุล

รูปเล่มและดำเนินการผลิต

สำนักพิมพ์ต้นตำรับ 581 ซ.ลาดพร้าว 109 ถ.ลาดพร้าว คลองจั่น บางกะปิ
กทม. 10240 โทรศัพท์ 02-375-3582-3

กำหนดออกและสมัครสมาชิก

ปีการศึกษาละ 2 ฉบับ (ภาคการศึกษาละ 1 ฉบับ) สนใจสมัครเป็นสมาชิกและ
สอบถามได้ที่นางสาวพันทิพา ศรีพื้นผล เลขาธิการคณะอักษรศาสตร์

การส่งบทความ

ส่งต้นฉบับ 2 ชุด พร้อมแผ่นดิสเก็ต จ่าหน้าถึงบรรณาธิการวารสาร ตามที่อยู่
ของสำนักงานทำการ เฉพาะชื่อผู้เขียนและสถานที่ติดต่อให้แยกไว้ต่างหากใน
กระดาษแผ่นแรก ไม่ปะปนกับส่วนของบทความ เพื่อนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิให้
ตรวจบทความโดยไม่ทราบชื่อผู้เขียน

จัดจำหน่ายโดย

บริษัท เคล็ดไทย จำกัด โทรศัพท์ 02-225-9536-40

สารบัญ (1)

ฉบับ ชาตินิยม (Nationalism)

บทบรรณาธิการ	บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์	5
From the Editor	Boonsong Chaisingkananont	

บทความประจำฉบับ

พัฒนาการของลัทธิชาตินิยม	พรเพ็ญ ฮั่นตระกูล	11
The Development of Nationalism	Pornpen Hantrakool	

การเมืองของการสมมตินามประเทศ

จากสยามและไทยกลายเป็นไทย

(ระหว่างทศวรรษ ๒๔๓๐-๒๔๘๐)	กำพล จำปาพันธ์	58
---------------------------	----------------	----

The Politics of Positing

the Name of the country:

from Siam and Thai to be Thailand (1887-1937)

Kampol Champapan

The Evolution of Thai Music:

หนังสือดนตรีไทยในยุคชาตินิยม	พงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์	149
------------------------------	---------------------	-----

The Evolution of Thai Music:

Thai Music Book in the Chauvinistic Nationalism Era

Pongsilp Arunratana

บทความพิเศษ

The Lyrification of Science etc.:

On Some Aspects of H.M. Enzensberger's Poetry

REINHOLD GRIMM 164

สารบัญ (2)

ฉบับ ชาตินิยม (Nationalism)

รายงานพิเศษ

สามดอกเตอร์พูด

“ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์กับชาตินิยม”

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

สุเนตร ชุตินธรานนท์

สุธัชชัย ยิ้มประเสริฐ อภิปราย

บาหยัน อิมสำราญ รายงาน 243

“Historical Movies and Nationalism”:

A Discussion between

Charnvit Kaset Siri,

Sunait Chutintaranond

and Suthachai Yimprasert

Bayan Imsamran report

บทบรรณาธิการ

รัฐชาติเป็นรูปแบบหน่วยจัดการปกครองสมัยใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นนับจากศตวรรษที่ 18 โดยมีพื้นฐานความคิดที่ถือว่าองค์อธิปัตย์ของรัฐก็คือประชาชน (พลเมือง) และเจตจำนงทั่วไปของประชาชน (พลเมือง) คือผลประโยชน์ของชาติ ชาตินิยม (Nationalism) ได้ปรากฏตนขึ้นในฐานะอุดมการณ์ทางการเมือง โดยผู้ปกครองรัฐนำมาใช้ในรัฐชาติเพื่อปลุกเร้าอารมณ์รวมหมู่ของพลเมืองในรัฐตนให้อุทิศตนเพื่อรัฐ และใช้เป็นกาวประสานความแตกต่างจากการที่ประชากรพื้นถิ่นต่าง ๆ ที่ถูกรวมมาเป็นพลเมืองอยู่ได้ร่มธงแห่งรัฐเดียวกัน ทั้งที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านของเชื้อชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ความเป็นมา รัฐชาติและความคิดแบบชาตินิยมจึงได้กลายเป็นสิ่งที่ส่งเสริมกันและกันในการดำรงสถานะในยุคใหม่ และมักอาศัยการสร้างและผลิตมายาภาพเรื่องความเป็นเนื้อเดียวกันทางวัฒนธรรมซึ่งอิงการมีชาติพันธุ์เดียวกัน หรือวัฒนธรรมเดียวกัน หรือประวัติความเป็นมาร่วมกัน มาปลุกฝังความเชื่อเพื่อให้พลเมืองมีความจงรักภักดีต่อรัฐชาติตน

ในการต่อสู้เพื่อเอกราช เพื่อปลดปล่อยตนเองจากการเป็นอาณานิคมชนพื้นเมืองในท้องถิ่นต่าง ๆ มักสร้างกระแสชาตินิยมเพื่อสร้างแนวร่วมในการ

ต่อสู้กับเจ้าอาณานิคม การสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นพวกเดียวกัน มีผลประโยชน์ร่วมที่ต้องช่วยกันปกป้อง ถือเป็นกระแสทางจิตวิทยาสังคมพื้นฐานที่ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองดังกล่าวเป็นไปได้ราบรื่นขึ้น รัชชาติที่เกิดขึ้นใหม่มักเป็นผลผลิตจากการเคลื่อนไหวที่อิงอาศัยกระแสความคิดแบบชาตินิยมเป็นเครื่องมือช่วยในการสร้างสำนึกความเป็นชาติเดียวกัน แต่ในอีกแง่หนึ่ง กระแสความคิดแบบชาตินิยมนั้นก็ก็เป็นกระแสความคิดที่ค่อนข้างอันตราย การอ้างว่าเป็นกลุ่มพวกเดียวกัน จึงต้องคิดต้องเชื่อต้องทำอะไรไปในทิศทางเดียวกัน ปกป้องสิ่งเดียวกัน ในแง่นี้ ชาตินิยมจึงเป็นกระแสความรู้สึกที่ถูกกระตุ้นขึ้นในแบบเจ้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน เพื่อมุ่งไปสู่ทิศทางหนึ่งใดตามที่ผู้ปั่นกระแสต้องการ และมักไม่ต้องการการพิจารณาเชิงเหตุผลอย่างจริงจัง เพราะอาจไปสลายมายภาพในเรื่องความเป็นเนื้อเดียวกันของประชากรลง

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับนี้เป็นฉบับชาตินิยม บทความประจำฉบับจะวิเคราะห์ถึงกำเนิดและพัฒนาการของความคิดแบบชาตินิยม รวมทั้งเรื่องของกระแสชาตินิยมที่พยายามสถาปนาความเป็นชาติไทยขึ้น บทความของพรเพ็ญ อันตระกูลจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของลัทธิชาตินิยมจากจุดกำเนิด และวิเคราะห์ให้เห็นว่าสภาพการณ์อะไรที่เอื้อให้เกิดเป็นรูปแบบชาตินิยมที่หลากหลายในแต่ละท้องถิ่น สภาพการณ์เช่นใดที่เอื้อให้ความคิดชาตินิยมปรากฏเป็นรูปแบบสุดโต่ง บทความของกำพล จำปาพันธ์ได้วิเคราะห์การเมืองของการกำหนดชื่อประเทศไทย จากเดิมที่เรียกคละกันไปว่าสยามบ้างและไทยบ้างกลายเป็นเรียกว่าไทยในปัจจุบัน กำพลได้นำเสนอประเด็นที่เปิดต่อการถกเถียงต่อไปว่า รัฐบาลที่นำโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายที่ยังสืบเนื่องกับความคิดของคณะราษฎรในการทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศของพลเมืองทุกคน โดยเรียกพลเมืองไทยทุกคนว่าเป็นคนไทยตามสัญชาติ ขณะที่รัฐบาลในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่เคยมีจุดมุ่งหมายเช่นนี้ ในแง่นี้รัชชาติไทยจึงบรรลุอุดมคติในระดับหนึ่งเมื่อยอมรับโดยยึดหลักการว่าพลเมืองของตนถือเป็นชนชาติเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองหรือราษฎรทั่วไป

บทความของพงษ์ศิลป์ อรุณรัตน์เปิดประเด็นถกเถียงโต้แย้งทัศนะทั่วไปที่ปรากฏในวงการดนตรีไทยที่มองยุคสมัยของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงก่อนและระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาว่าเป็นยุคมืดของดนตรีไทย ว่าได้ละเลยข้อเท็จจริงที่ว่าในยุคดังกล่าวดนตรีไทยมีพัฒนาการที่ก้าวหน้าขึ้นในระดับสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะความพยายามวางรากฐานทางการศึกษาดนตรีไทยอย่างเป็นระบบวิชาการขึ้นเป็นครั้งแรก พงษ์ศิลป์ได้แสดงให้เห็นว่า *The Evolution of Thai Music* ซึ่งเป็นหนังสือที่จัดทำโดยรัฐบาลในยุคนี้มีความสำคัญอย่างไร และควรได้รับการใส่ใจให้มากกว่าที่เป็นอยู่ นอกจากนี้รัฐนิยมที่รัฐบาลในยุคนี้ประกาศออกมาแม้ว่าจะมีอิทธิพลของความคิดชาตินิยมอยู่สูง และในเรื่องของดนตรีไทยนั้นก็ได้พยายามเข้ามาจัดระเบียบนักดนตรีไทย แต่หากจะมองอย่างให้เป็นธรรมแล้ว ในบางประกาศก็มีส่วนช่วยพัฒนาวงการดนตรีไทยให้ก้าวหน้ามากขึ้น แม้จะสร้างความไม่พอใจให้กับนักดนตรีไทยในขณะนั้นก็ตาม

ในส่วนของการรายงานพิเศษนั้น บาทยัน อัมสำราญได้รายงานการอภิปรายของนักประวัติศาสตร์ไทยสามท่าน คือ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ สุนทร ชุตินธรา-นนท์ และสุทธชัย ยัมประเสริฐ ในเรื่อง “ภาพยนตร์อิงประวัติศาสตร์กับชาตินิยม” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเรื่องของกระแสชาตินิยมในปัจจุบันที่หันไปใช้สื่อประเภทภาพยนตร์ในการช่วยสร้างกระแสความคิด

ในส่วนของการบทความพิเศษ เรามีบทความของโรนโฮลต์ กริมม์ (Reinhold Grimm) ศาสตราจารย์กิตติคุณแห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ณ ริฟเวอร์ไซด์ กริมม์ได้แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่นทั้งในแง่เนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของบทกวีของฮันส์ มักนุส เอนเซนส์แบร์เกอร์ (Hans Magnus Enzensberger) นักคิดและกวีชาวเยอรมัน ว่าสามารถเชื่อมระหว่างแดนของวิทยาศาสตร์และบทกวีซึ่งดูเหมือนอยู่กันคนละโลกให้เข้ากันได้อย่างลงตัว อันคู่ควรแก่การที่จะได้รับรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมเป็นคนที่ต่อไป บทความนี้แสดงถึงภูมิรู้อันกว้างขวางของผู้เขียน และเป็นตัวอย่างของงานวรรณกรรม

วิจารณ์ที่ผู้ศึกษาวรรณคดีควรศึกษา

จากข้อเท็จจริงที่ว่าชนกลุ่มใหญ่ภายในรัฐชาติหนึ่ง ๆ มักมีบทบาทครอบงำการปกครองของรัฐชาตินั้น ๆ แบบแผนการใช้ชีวิตของชนกลุ่มดังกล่าวจึงถูกนำมาส่งเสริม กำหนด กระทั่งบังคับ ให้เป็นรูปแบบพื้นฐานทางจารีตของรัฐชาตินั้น ๆ ความคิดชาตินิยมที่เรียกร้องพลเมืองให้มีความจงรักภักดีต่อชาติตนจึงมักถูกย่ำให้เป็นเรื่องของการปกป้องสายเลือดหรือชาติพันธุ์ และมักมีการสร้างมายาภาพเรื่องความเป็นเนื้อเดียวกันทางวัฒนธรรม และการมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาแบบต่อสู้เพื่อปกป้องผืนแผ่นดินมาร่วมกันนับแต่ชั่วรุ่นบรรพบุรุษ (ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงอาจมีบรรพบุรุษต่อสู้ฆ่าฟันกันมาแต่อดีต) ชาตินิยมในรูปแบบนี้จัดเป็นชาตินิยมที่เป็นภัยอย่างยิ่ง เพราะนอกจากอิงความเชลาจากการไม่ใส่ใจต่อข้อเท็จจริง ยังชักนำผู้คนให้เกลียดชังกลุ่มคนที่ถือว่าไม่ใช่พวก และมองภาพชนเหล่านั้นแต่ในทางลบ จนกระทั่งมองว่าการกำจัดกลุ่มชนเหล่านั้นก็เป็นความชอบธรรม

ในบ้านเรานั้น กระแสความคิดแบบชาตินิยมมักดำเนินไปในแนวทางดังกล่าว และนำไปสู่การสร้างความแตกแยกอย่างร้ายลึก กรณีของสามจังหวัดภาคใต้เป็นตัวอย่างที่เด่นชัด ทักษะของคนจำนวนไม่น้อยที่ใส่ใจต่อการตายของผู้คนในกรณีสลายมือปืนที่ตากใบ บ่งชี้อย่างแจ่มชัดว่าชาตินิยมในแนวนี้เป็นภัยอย่างไร โดยอาศัยกระแสอารมณ์รวมหมู่ที่ไม่ใส่ใจการพิจารณาเชิงเหตุผลตัดสิน ผู้บริหารประเทศก็ใช้ประโยชน์จากความรู้สึกแบบด้อยเหตุผลเช่นนี้ในการสร้างกระแสนิยมในตนเองขึ้น ซึ่งส่งผลให้รอยร้าวระหว่างกลุ่มชนลึกลงมากขึ้น

ในแง่หนึ่ง ชาติเป็นความคิดและจินตนาการที่เราใช้มองความสัมพันธ์ระหว่างตัวเราโดยผูกพันกับพื้นที่บางแห่งและกลุ่มคนที่อยู่แวดล้อมตัวเรา ชาติมักถูกสร้างมายาภาพให้มีจินตนาการว่าเป็นแบบใดโดยไม่ใส่ใจกับข้อเท็จจริงที่ขัดแย้ง เมื่อเราถามว่า ชาติไทยคือชาติของใคร? ใครคือคนไทย? ความเป็นไทยคืออะไร? ชาติไทยต้องมีเอกลักษณ์หรือไม่? คำตอบในเรื่องนี้มักเป็นสูตร

สำเร็จที่ถูกผลิตขึ้นโดยทางการอย่างจงใจ เราจึงมักพบเห็นความโง่เขลาและการ
ด้อยวิชาการของกลุ่มชนอนุรักษ์นิยมที่ออกมาเคลื่อนไหวโดยอ้างความรักชาติ
โดยผู้บริหารรัฐเองก็ให้การสนับสนุนกระแสดังกล่าวอย่างพอใจ สังคมไทยนั้นไม่
อาจดำรงอย่างมั่นคงได้ภายใต้กระแสความเขลาเช่นนี้ หน้าที่ของเราในฐานะ
พลเมืองไทยจึงอยู่ที่การไม่วางเฉยและต้องวิพากษ์อย่างถึงที่สุดต่อกระแสความ
เขลาดังกล่าว สังคมไทยนั้นต้องการความสมานฉันท์บนพื้นฐานความเป็นจริง
ไม่ใช่มายาภาพ เราต้องการปัญญาและการอภิปรายถกเถียงเชิงเหตุผลมากกว่า
การปลุกปั่นสร้างกระแสชวนเชื่อ เมื่อพิจารณาจากแง่นี้ เราจึงควรระวังอย่างยิ่ง
ในครั้งใดก็ตามที่ความคิดแบบชาตินิยมถูกนำมาโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้เป็น
กระแสสังคม

กองบรรณาธิการขอขอบคุณอาจารย์ศุภกาญจน์ ผาทองที่ช่วยดูแลการ
จัดทำบทความภาษาอังกฤษของบทความในวารสารฉบับนี้